
Likestillingslandet Norge?

Innspill til regjeringserklæring for
neste Stortingsperiode

Krisesentersekretariatet

Innhold

Innledning.....	3
Internasjonale forpliktelser	4
1. Likestillingslandet Norge.....	5
2. Koordineringen av arbeidet mot menns vold mot kvinner og barn må flyttes til Barne- og likestillingsdepartementet	5
3. Menns vold mot kvinner hindrer kvinner aktiv deltagelse i arbeidslivet	6
4. Likelønnsproblematikken.....	6
5. Menns vold mot kvinner gir store menneskelige og samfunnsøkonomiske kostnader	6
6. "Toppene av et isfjell"	7
7. Fjern kontantstøtten.....	8
8. Helse	8
9. Voldsutsatte kvinner i fengsel.....	8
10. Finansieringen av krisesentrene fra 2011	9
11. Kvinner som kommer til landet gjennom familieetablering - endringen av 3 års regelen	9
12. Kvinner på flukt	10
13. Sakkyndiges rolle i barnefordelingsaker der det er påstander om vold	10
14. Barns beskyttelse mot en voldelig far	11
15. Permanent drift av ROSA	12
16. Helsetiltak til kvinner utsatt for menneskehandel	13
17. Iverksette forebyggende tiltak og kampanjer i skolen	14

Innledning

Seksuell trakassering, vold, voldtekt, incest, trusler, kjønnslemlestelse, tvangsekteskap, pornografi, prostitusjon, handel med kvinner og drap er ord som beskriver de største kriminelle handlinger som begås mot kvinner og barn i hele verden. Dette skjer også i vårt likestillingsland. Volden skader og ødelegger både fysisk og psykisk, og i tillegg hindrer den kvinner i å delta i samfunnet. Volden er derfor også et hinder for utviklingen av et lands økonomi og demokrati.

Til tross for mye motstand gjennom de siste 30 årene, har feminister, kvinneorganisasjoner og forskere avdekket at menns vold mot kvinner er et verdensomfattende problem av stort omfang. Parallelt dokumenteres de omfattende helsemessige, sosiale, samfunnsmessige og individuelle konsekvensene. I samme tidsperiode har det skjedd vesentlig sosiale, politiske og økonomiske endringer i Norge. Disse endringene har bl.a. medført at forståelsen av hva som er vold mot kvinner har endret seg, fra hovedsakelig å omfatte vold som fysisk vold og voldtekt, til å se at vold mot kvinner også innebærer psykisk vold, seksuell trakassering, kjønnslemlestelse, tvangsekteskap, drap, prostitusjon og sexslavehandel med kvinner.

Norge har ratifisert FNs konvensjoner og handlingsplaner som har styrket kvinners rettigheter. I tillegg har Beijing-plattformen fra 1995 erklært at vold mot kvinner er det største hindret for å oppnå likestilling mellom kvinner og menn. Det er blitt opprettet krisesentre, støttesentre mot incest, nasjonale krisetelefoner og barnas hus, samt lover som gir overgrepsofsatte beskyttelse og bedre rettigheter. Siden 1998 har det blitt utarbeidet og iverksatt en rekke nasjonale handlingsplaner på ulike områder innenfor tematikken menns vold mot kvinner.

På en annen side har vi erfart at samfunnet, både på sentralt og lokalt nivå, unnlater å sette klare mål for og utarbeide gjennomførte og samordnende måter å ivareta overgrepsofsatte, for ikke å snakke om å evne og redusere omfanget av volden.

Derfor spør vi oss; Hva er det som tilsier at vårt samfunn, selv i det 21. århundre, fremdeles har store utfordringer i forhold til den volden kvinner og barn er utsatt for? Selv om vi har hatt en positiv utvikling i henhold til strukturendringer og likestilling på områder som for eks menns økte omsorg for barn i privatlivet og bedre lønns og samarbeidsforhold med kvinner i deler av familie- og yrkesliv, har vi ikke klart å redusere den kjønnsrelaterte volden.

Tiden er derfor overmoden til å styrke arbeidet mot menns vold mot kvinner både på et nasjonalt og lokalt nivå. Vi ønsker i dette dokumentet å komme med forslag til tiltak som vi anser som viktig i kampen mot menns vold mot kvinner og barn.

Internasjonale forpliktelser

FNs erklæring om menneskerettigheter av 1948 stadfester at "alle mennesker er født frie og med samme menneskeverd og menneskerettigheter". Likevel krenkes kvinners frihet, verdighet og likeverd stadig gjennom lover og sedvaner på andre måter og i en annen utstrekning enn menns.

I mange år har en stadig voksende verdensomspennende bevegelse, med kvinner i spissen, kjempet for at de samme menneskerettighetene skal gjelde for kvinner og menn. Det dreier seg om kvinners tilgang til ressurser, utdanning, eiendom og inntekt, styrking av kvinners politiske og økonomiske handlingsrom, og om retten til et liv uten undertrykking, utnyttning og vold.

INTERNASJONALE RETTIGHETER

1948 Verdenserklæringen om menneskerettighetene.

1949 FNs konvensjon mot menneskehandel og utnyttelse av prostitusjon.

1966 FNs internasjonale konvensjon om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter

FNs internasjonale konvensjon om sivile og politiske rettigheter.

1981 Norge ratifiserer *FNs konvensjon for avskaffelse av alle former for diskriminering av kvinner* (CEDAW-konvensjonen 1979).

1993 FNs generalforsamling kommer med en egen *erklæring om avskaffelse av alle former for vold mot kvinner*.

Vold mot kvinner settes opp som prioritert område på den tredje europeiske ministerrådskonferansen om likestilling mellom kvinner og menn i Roma og medfører at *Europarådet* intensifiserer sitt arbeid.

1995 Norge slutter seg til erklæringen og handlingsplanen fra FNs fjerde kvinnekongress i Beijing. Ett strategisk område i *handlingsplanen fra Beijing* er menns vold mot kvinner.

1997 Europarådet utvikler en handlingsplan for å bekjempe vold mot kvinner.

2000 FNs konvensjon mot grenseoverskridende organisert kriminalitet, for å forebygge, bekjempe og straffe handel med mennesker, særlig kvinner og barn (Palermo-protokollen) for å forebygge og bekjempe handel med mennesker med særlig vekt på kvinner og barn, og å beskytte og bistå ofre for menneskehandel vedtas.

2000 FN's Sikkerhetsrådsresolusjon 1325 om kvinner, fred og sikkerhet

2002 Europarådet ved en komité av ministre vedtar Anbefalinger om beskyttelse mot vold mot kvinner (Rec 5, 2002).

2003 Norge ratifiserer Palermo-protokollen fra 2000

2006 Europarådets toårige kampanje om vold mot kvinner igangsettes.

2008 Europarådets konvensjon om tiltak mot menneskehandel (3.mai 2005) trer i kraft.

Dette er verdifulle redskaper i den internasjonale kampen for bekjempelse av vold mot kvinner, og de bør brukes aktivt. De bekrefter også at FN og Europarådet ser på vold mot kvinner som et alvorlig internasjonalt problem som krever kontinuerlig, langsiktig arbeid.

1. Likestillingslandet Norge - 1,5 million netter på krisesenter

Siden 1992 har kvinner og deres barn overnattet nesten en og en halv million netter på landets krisesentre. Statistikken viser at av de til sammen 2257 opphold på krisesentrene i 2008 forteller 93 % av kvinnene at de hadde vært utsatt for vold gjentatte ganger. Omtrent halvparten hadde med seg barn (Sentio Research, 2009). Sammenhengen mellom kjønn og brudd på grunnleggende menneskerettigheter er både overveldende og universell. Når kvinner og deres barn blir utsatt for overgrep, blir det skjeve maktforholdet mellom kvinner og menn synliggjort og befestet.

At så mange kvinner og barn hvert år opplever psykisk og fysisk vold, voldtekt, menneskehandel og tvangsekteskap, og må søke beskyttelse på et av krisesentrene, viser de store politiske utfordringene vi står overfor.

Tiltross for at samfunnet har iverksatt mange tiltak, har vi en lang vei å gå før vi oppnår visjonen om nulltoleranse når det gjelder menns vold mot kvinner og barn.

Vi vil minne om at det hersker bort i mot konsensus blant forskerne i den vestlige sfære om at forskjellene mellom kjønnene er en sosial konstruksjon som er menneskeskapt. Og denne konstruksjonen er, som alle sosiale konstruksjoner, meget seiglivet å endre på. Samtidig viser all forskning at jo mer likestilling vi har på alle arenaer innenfor samfunn- og familielivet jo mindre vold finner man. Utfordringene er derfor mange for å oppnå full likestilling mellom kjønnene i Norge.

Krisesentersekretariatet krever at likestillingsarbeidet mellom menn og kvinner styrkes på alle områder i samfunnet.

2. Koordineringen av arbeidet mot menns vold mot kvinner og barn må flyttes til Barne- og likestillingsdepartementet

Krisesentersekretariatet mener, på lik linje med Kvinnevoldsutvalgets utredning, at det er nødvendig å se menns vold mot kvinner som uttrykk for makt og kontroll – og et hinder for likestilling. Dette er bakgrunnen for at Barne- og familiedepartementet må ha et overordnet og koordinerende ansvar for dette feltet. I dag ligger det koordinerende ansvaret i Justisdepartementet.

Det er viktig å unngå at arbeidet mot menns vold mot kvinner og barn utelukkende blir kategorisert/betraktet som et kriminalpolitisk problem. Det er derfor viktig å se på tematikken i mye større grad i et likestillingspolitisk perspektiv.

Dette fritar selvsagt ikke en rekke fagstatsråder ansvaret for å løfte og følge opp arbeidet for å bekjempe menns vold mot kvinner og barn innenfor sine spesifikke områder. Det er nødvendig å iverksette et samlet spekter av virkemidler som de ulike departementer har til disposisjon for å oppnå en mer effektiv politikk til beskyttelse og forebygging av kvinner og barn utsatt for menns vold.

Det koordinerende ansvaret for Regjeringens likestillingspolitikk ligger i dag i Barne- og likestillingsdepartementet, og vi mener at Barne- og likestillingsministeren bør ha det koordinerende

ansvaret for det tverrdepartementale samarbeidet som skal ivareta voldsutsatte kvinner, barn og voldsutøvende menn.

3. *Menns vold mot kvinner hindrer kvinner aktiv deltagelse i arbeidslivet*

De fysiske og psykiske konsekvensene av vold hindrer kvinners fulle deltagelse i samfunnet. Dette dokumenteres i krisesenterstatistikken 2008 som viser at 1 av 5 kvinner ikke er i lønnet arbeid. En doktorgrads studie av Kjersti Alsaker ved Universitetet i Bergen fra 2008 viser at 38 % av de voldsutsatte kvinnene som kom til krisesentrene ikke fikk lov av mannen å jobbe. Manglene selvstendig økonomi og frykten for et liv i fattigdom er noen av årsakene til at mange kvinner forblir i slike krenkende forhold.

Dette er ny kunnskap i Norge og vi trenger mer forskning på dette området.

4. *Likelønnsproblematikken*

Lønnsforskjellen mellom kvinner og menn har holdt seg stabil på ca 15 prosent de siste 20 -30 årene. Vi er ikke i nærheten av å oppnå likelønn i Norge, til tross for påstått innsats fra flere hold.

Lønnsoppgjøret er ikke egnet til å løse likelønnsproblematikken. Det viser både lønnsstatistikken, historien og lønnsoppgjøret i 2008 i stat og kommune. Så lenge flertallet av norske kvinner jobber i offentlig sektor, vil de ulike kvinnegruppene alltid kjempe om de samme kronene. Likelønnskommisjonen foreslår å bruke tre milliarder kroner på å gi kvinnedominerte yrker i offentlig sektor et lønnsløft. Det vil ikke nåværende regjering være med på.

Likelønn koster. Når regjeringen skyver hele ansvaret over på lønnsoppgjørene og nekter å ta sin del av regninga, er det norske kvinner som betaler for urettferdigheten. Slik kan vi ikke ha det.

5. *Menns vold mot kvinner gir store menneskelige og samfunnsøkonomiske kostnader*

I NOUen fra 2004 "Retten til et liv uten vold" er det redegjort for nasjonale og internasjonale undersøkelser som belyser omfanget av menns vold mot kvinner og barn. Både nasjonale og internasjonale data indikerer at denne volden er et alvorlig samfunnsproblem. Det redegjøres også for internasjonale undersøkelser som belyser samfunnsøkonomiske kostnader forbundet med denne volden. For Norges del er det fremdeles store mangler i kunnskapen om omfanget av og kostnadene forbundet med menns vold og overgrep mot kvinner. Kvinnevoldsutvalget foreslo derfor at det skulle gjennomføres en nasjonal representativ undersøkelse for å kartlegge omfanget av denne volden. De anbefalte videre at det skulle gjennomføres en kartlegging av de samfunnsøkonomiske kostnadene forbundet med volden.

I NOUen fra 2008 "Fra ord til handling" foreslår utvalget at det må avsettes forskningsmidler for å kartlegge omfanget av voldtekt.

Manglende forekomstundersøkelser og statistikk av overgrep er med på å undergrave et stort samfunnsproblem.

Krisesentersekretariatet mener at tiden er overmoden for å få iversatt en større forekomstundersøkelse av seksualisert vold og overgrep mot kvinner og barn, samt de store samfunnsøkonomiske kostnadene.

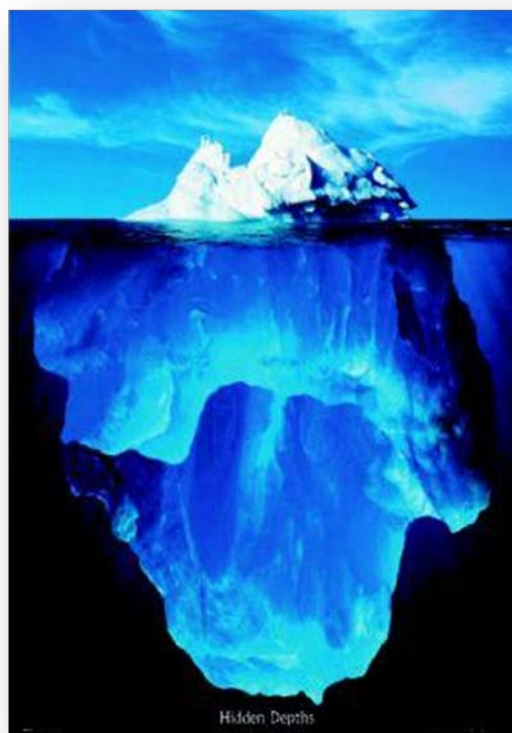
6. "Toppen av et isfjell"

Utredninger og forskning viser at det er mange årsaker til at overgrepsutsatte ikke anmelder den kriminelle handlingen de har vært utsatt for. Dette kan være hvor tett relasjonen er mellom offer og overgriper, overgrep som skjer i ruspåvirket tilstand, kvinner i prostitusjonen som føler at et overgrep ikke vil bli tatt på alvor, kvinner som ikke definerer overgrepet av ulike årsaker som overgrep, kvinner som føler skyld og skam osv. Gjør man et historisk tilbakeblikk vet vi at de strenge kyskhetsnormer som var rådende i forhold til kvinners seksualitet, fremdeles sitter dypt forankret i vårt samfunn. I NOUen "Fra ord til handling" fra 2008 antas det at **kun 10 % av de faktisk begåtte voldtekter som blir anmeldt**. Dette viser at bare "toppen av isfjellet" kommer til politiets kunnskap.

En annen utfordring i forhold til seksuelle overgrep er å nå fram med informasjon om hjelpeapparatet. Dette dokumenteres i rapporten "Et sinnssykt stort kjempeskille i livet" der fokuset er utvikling av tilbud til personer utsatt for seksuelle overgrep – En behovs- og tiltaksanalyse, som Oslo kommunale legevakt publiserte i desember 2004. Det antas at bare "toppen av isfjellet" ber om hjelp etter et overgrep. Når vi vet at alle former for seksuell vold kan gi fysiske skader, samt langvarige og vidtrekkende psykiske senskader, er det viktig at usatte har en lav terskel for å søke hjelp, og ikke minst hvor, og hvilken hjelp samfunnet tilbyr.

Vi står overfor en massiv utfordring i arbeidet med å nå fram til alle som har vært utsatt for et overgrep, og opplever situasjonen så vanskelig, skambelagt og smertefull at de ikke ber om hjelp fra hjelpeapparatet, som har som oppgave å bistå dem i en krisesituasjon. Ikke minst er det en pedagogisk utfordring og finne gode metoder med å nå ut med god informasjon.

Krisesentersekretariatet krever at det blir iversatt flere omfattende informasjonstiltak og holdningskampanjer der målet er forebygging av overgrep mot kvinner. Slike tiltak bør ta sikte på å senke terskelen for å søke hjelp, fjerne skam og tabuer rundt overgrep og bevisstgjøre voldens konsekvenser. Tiltakene bør samtidig belyse politiets oppgaver og hjelpeapparatets tilbud til personer utsatt for overgrep.

7. Fjern kontantstøtten

Kontantstøtten er en ordning som har negative effekter på likestilling ved at den bidrar til at kvinners deltakelse i arbeidslivet går ned. Kontantstøtten er verken bra for barna eller foreldrene. Ordningen er dårlig familierpolitikk og bør snarest mulig avvikles.

Derfor må kontantstøtten fjernes!

8. Helse

Å bli utsatt for overgrep er et psykisk traume som gir reaksjoner som sinne, angst, depresjon, stress, konsentrasjonsproblemer osv. Mange utvikler også post-traumatisk stressforstyrrelse. Det er derfor viktig at de utsatte får et profesjonelt og gratis helsetilbud, slik at de psykiske reaksjonene etter et overgrep kan lindres.

Helsevesenet og overgrepsmottakene må tilføres midler og kompetanse, slik at de utsatte får et gratis helsetilbud uten å måtte stå på venteliste.

9. Voldsutsatte kvinner i fengsel

Kriminalomsorgen region øst fikk i 2004 tildelt midler fra Kriminalomsorgen sentrale forvaltning til etablering av et pilotprosjekt ved Bredtveit fengsel, forvarings- og sikringsanstalt og Fredrikstad fengsel. Kriminalomsorgen region øst og Krisesentersekretariatet inngikk et samarbeid med Oslo Krisesenter om bruk av midlene til samtalegrupper, for- og etterarbeid knyttet til gruppene og kompetansehevingstiltak for ansatte i begge fengsler.

Pilotprosjektet ble gjennomført i 2005 og erfaringene med prosjektet var utelukkende svært gode.

Med bakgrunn i regjeringens handlingsplan "Vendepunkt" mot vold i nære relasjoner 2008-2011 søkte Oslo Krisesenter om midler fra Justis- og Politidepartementet til å starte opp et nytt prosjekt ved Bredtveit fengsel. Det ble bevilget midler til drift for 2008 og 2009.

Responser har vært meget positiv både fra kvinnene og de ansatte ved fengselet. Flere og flere kvinner benytter seg av tilbudet etter at det har blitt mer kjent. Prosjektansatt, som har lang erfaring fra arbeid med voldsutsatte kvinner, har opparbeidet seg en stor tillit blant kvinnene på denne korte tiden. Det kreves en stor tålmodighet, og evnen til å se de små framskrittene for å kunne arbeide med denne målgruppen. Kvinner med en så belastet bakgrunn, trenger en oppfølging over lang tid for å kunne bearbeide noe av det som har ført dem inn i den situasjonen som de nå befinner seg i.

Arbeidet med overgrepsutsatte kvinner i fengsel må sees i et langsiktig perspektiv. Dette fremgår i St.prp. nr. 1 (2008-2009) Programkategori 06.40 (4.1.3 Styrke arbeidet mot vold). Det er viktig for å kunne oppnå resultater som holder over tid. En viktig del av arbeidet er relasjonsbygging. Disse kvinnene har ofte opplevd mange svik og brutte forhold. Det er derfor spesielt viktig for dem å oppleve kontinuitet, og at de ikke blir overlatt til seg selv enda en gang når de har begynt å åpne seg, og bygge en relasjon til prosjektansatt. Vi gjør oppmerksom på at flere av kvinnene fortsetter med individuelle samtaler etter endt soning, og at tilbudet på krisesenteret er kostnadsfritt for brukerne,

Krisesentersekretariatet krever at det blir avsatt nok midler til et permanent tiltak for overgrepsutsatte i fengsel, og at Oslo krisesenter fortsatt skal ha ansvaret for drift av tiltaket.

10. Finansieringen av krisesentrene fra 2011

Krisesentersekretariatet er bekymret for de økonomiske og administrative konsekvensene innføringen av en krisesenterlov vil ha for det eksisterende krisesentertilbudet. Vi frykter store forskjeller i krisesentertilbudet når finansieringen skal inn i rammetilskuddet til kommunene i 2011.

Mange kommuner opplever i dag en vanskelig økonomisk situasjon. Aktiviteten i kommunesektoren har økt kraftig og utfordringene forsterkes av økende forventninger, etterspørsel og kvalitetskrav til de kommunale tjenestene fra innbyggerne.

I tillegg har krisesentrene, gjennom 30 års drift, erfart betydelige variasjoner i kommuners prioriteringer av krisesentertilbudet. Noen kommuner mener at krisesentertilbudet kan drives med svært knappe ressurser og frivillige medarbeidere. Andre kommuner har i større grad sett viktigheten av et godt organisert krisesenter, og har i samme tidsperiode øket krisesenterbudsjettene og oppgradert sentrenes bo- og arbeidsforhold.

Krisesentersekretariatet krever at tilskuddet som nå skal innlemmes i rammeoverføringene til drift av krisesentrene øremerkes de fem første årene til man har fått utviklet et godt organisert krisesentertilbud og fått innsikt i de reelle kostnadsrammene. Med loven vil kommunene også få en ny utfordring da ivaretagelse av voldsutsatte menns behov er nytt, og vil kreve ekstra ressurser både bygningsmessig, faglig og organisatorisk.

Til tross for Regjeringens intensjon om et helhetlig og kvalitetsmessig godt krisesentertilbud gjennom et lovpålegg, frykter vi en backlash for krisesentrene hvis ikke midlene som nå skal inn i rammetilskuddet er øremerket.

11. Kvinner som kommer til landet gjennom familieetablering - endringen av 3 års regelen

Kvinner som kommer til landet på familieetablering, får oppholdstillatelse de første tre år betinget av ekteskap. Utlendingsforskriften åpner for at kvinner og barn som mishandles kan søke opphold på selvstendig grunnlag, slik at de ikke skal se seg tvunget til å bli i et forhold med vold og overgrep. Bestemmelsen baseres på skjønn, og er avhengig av at utlendings- myndighetene tror på kvinnen og hennes historie.

Det er uklart hva som i praksis skal til for at kvinner skal få oppholdstillatelse på bakgrunn av mishandlingsbestemmelsen (Utlendingsforskriftens §37,6. ledd). Denne uklarheten har ført til usikkerhet om hvilke rettigheter disse kvinnene har etter et samlivsbrudd. Kvinner under "treårsregelen" som blir utsatt for mishandling forblir derfor ofte i ekteskapet til tross for volden de opplever. For de som må flykte til et krisesenter venter en uforutsigbar livssituasjon og en meget usikker rettsstilling.

Rapporten "Someone who cares. A study of vulnerability and risk in marriage migration from Russia and Thailand to Norway" fra FAFO (Tyldum og Tveit, 2008) viser at mange kvinner lever i ekteskap med til dels stor grad av utnyttning de første årene. Rapporten viser at ektefellen i flere tilfeller bevisst utnytter, og legger strategier for å forsterke avhengigheten. I følge forfatterne (Tyldum og Tveit, 2008) blir dette kalt "tvungen avhengighet" og bør i sine ekstreme tilfeller vurderes og straffeforfølges etter straffelovens § 224 om menneskehandel (for tvangsarbeid og utnyttning for

andre seksuelle formål). Enten slik avhengighet er et resultat av manglende evne eller manglende vilje til å hjelpe ektefellen til å klare seg, kan det ha alvorlige konsekvenser for kvinnen.

Menn som spekulerer i kvinners rettsløshet har gjennom treårsregelen fullstendig makt og kontroll over kvinnene. Hvis hun ikke føyer seg etter mannens krav, truer han med statlig utkastelse. Vi ser også at staten i flere tilfeller iverksetter dette. Ut fra FNs kvinnekonvensjon (CEDAW) om retten til kjønnslikestilling, foreslår vi heller at 3 års regelen endres.

Vi krever at 3-årsregelen, som er betinget avekteskapet i forbindelse med oppholdstillatelsen for kvinner gift med norske menn, endres til et år!

12. Kvinner på flukt

Majoriteten av norske borgere kan velge hvor de vil jobbe og hvor de vil bosette seg, slik at de kan leve et godt og trygt liv med familie og sitt nettverk. For mange hundre trusselutsatte kvinner og deres barn, som er på flukt fra en tidligere samlivspartner eller noen i sin nærmeste familie, er dette ikke en realitet. Tiden er overmoden for å gi volds- og trusselutsatte et reelt menneskeverd. Retten til å våkne opp hver dag uten frykt for vold eller bli drept er en menneskerett.

Den Europeiske menneskerettighetskonvensjonen (EMK) fastsetter at en hver som lovlig befinner seg på en stats territorium, skal ha rett til bevegelsesfrihet innenfor dette territorium, og rett til fritt å velge sitt bosted.

På grunn av et manglende reelt rettsvern fra trusler om vold og drap lever mange hundre kvinner og deres barn i skjul på koder og hemmelige adresser for å anonymisere sitt bosted, sin identitet og sin eksistens overfor overgriper/ene. Det er ikke vanskelig å forstå at det er uutholdelig å måtte leve i angst og på flukt over lengre tid. Man fratras ikke bare menneskeverdet, men også muligheten til å leve et liv i frihet med normal sosial omgang med familie, venner og naboer. Barna mister sine venner og sitt nettverk, og på grunn av fars vold blir de fratatt sin barndom.

Flere av disse kvinnene har etter hvert fått dårlig helse, og er blitt ufrivillig uføretrygdet. På grunn av manglende støtte fra samfunnet er økonomien katastrofal, og mange av kvinnene og deres barn tvinges til å leve på minimale ressurser.

Hvor lenge skal rettsstaten sitte passiv å se på at kvinnene og barna på flukt ikke får sine menneskerettigheter ivaretatt? Hvor mange brudd på EMK skal staten begå før de gir de utsatte retten til bevegelsesfrihet, retten til aktivt og delta på alle områder i samfunnet, og ikke minst retten til å velge sitt bosted?

Krisesentersekretariatet krever at staten tar sitt ansvar. Ingen kvinner og barn skal være tvunget til å flykte. Det må utarbeides en klar politikk der fokuset er på gjerningspersonen/ene. Den/de må bære byrden for sin atferd og de kriminelle handlingene.

13. Sakkyndiges rolle i barnefordelingsaker der det er påstander om vold

Effekten av å være vitne til at far bruker vold mot mor er like alvorlig som om det var barnet selv som ble utsatt for vold (Isdal, 2002). Denne eksponeringen representerer en trussel mot barns utvikling og helse, både fysisk og psykisk. Blant symptomer som er knyttet til det å være vitne til vold er:

søvnløshet, angst, aggresjon, depresjon, tilbaketrekking, utagering, ekstrem lydighet, oppmerksomhetsvansker, sengevæting, lav aktiveringsterskel, å bli avvist av venner, lavt selvbilde, språkvansker, motoriske vansker, psykosomatiske symptomer, nedsatt immunforsvar, med mer (Isdal, 2002; Mullender et al., 2002).

Krisesentrene har gjennom mange år støttet voldsutsatte kvinner med barn som har bodd på krisesentrene, der spørsmålet om barnefordelig og foreldreansvar har vært ført for retten. Mange har dessverre erfart at barn blir "dømt" til samvær med en voldelig far.

En kvinne som har vært beboer ved et krisesenter fikk i en syv år lang strid om sine barn vurderinger fra ulike sakkyndige før saken ble avsluttet våren 2008. Til orientering har kvinnen og hennes barn levd på kode 6 i mange år grunnet trussel om vold. Kvinnens erfaring er at ekspertene som ble oppnevnt, vurderte og behandlet saken hennes svært ulikt. Den ene sakkyndige bagatelliserte volden og truslene hun og barna hadde vært utsatt for, og var ikke opptatt av hva som var til barnas beste. Han trodde heller ikke på barnas fortelling når de fortalte hva deres far hadde utsatt de for.

Barne- og likestillingsdepartementet utarbeidet et informasjonshefte om barnefordelingssaker der det fremkommer påstander om vold i 2008. Heftet inneholder psykologfaglig informasjon til dommere, advokater og sakkyndige.

http://www.regjeringen.no/upload/BLD/Veiledning%20og%20brosjyrer/2008/info_barnefordsaker_paastand_om_vold.pdf

Til tross for en godt faglig innhold i informasjonsheftet, opplever mange voldsutsatte kvinner at sakkyndige har liten kompetanse på voldstematikken, og ikke minst de konsekvensene det har for barn å være vitne til vold mot mor.

Den største frustrasjonen voldsutsatte kvinner opplever i forhold til sakkyndige er at det ikke finnes noen kvalitetskontroll av hvordan sakkyndigordningen fungerer. Til sammenligning blir en rettsmedisinsk erklæring forelagt en rettsmedisinsk kommisjon bestående av fagfolk til kvalitetskontroll.

Krisesentersekretariatet krever at det blir opprettet en sakkyndigkommisjon bestående av fagfolk med kunnskap om voldstematikken som har som oppgave og kvalitetssikre sakkyndigrapporter. Barns krav på beskyttelse skal til en hver tid ha forrang foran foreldrenes krav om samvær og foreldreansvar.

14. Barns beskyttelse mot en voldelig far

Som omtalt i innledningen under punkt 13 viser all forskning at barnets grunnleggende behov for opplevelse av trygghet skades når den som skal yte omsorg og beskyttelse er den som påfører smerte og frykt.

Krisesentrene har ofte erfart at både mor og personalet frykter at barnet tar skade av samvær med en voldelig far. Vi tror også at mange kvinner forblir i voldelige forhold av frykt for hva som vil skje med barna dersom foreldrene skilles.

Til tross for at Barnelovens § 48 viser at barn ikke må utsettes for vold eller på annet vis behandles slik at den fysiske eller psykiske helsen blir skadelidende, får en voldelig far samvær med barn som bor på krisesentrene.

I de fleste tilfeller der en voldelig far får besøksforbud mot å ta kontakt med mor, får far samvær med barna. Dette viser at barna får alt for liten beskyttelse slik situasjonen er i dag

Andre land har allerede iverksatt tiltak som skal beskytte barn mot en voldelig forelder. Den spanske loven "Integrated Protection Measures against Gender Violence" sørger for at "når en dommer eller en domstol anser det å være til det beste for den mindreårige eller den voldsutsatte, kan en voldelig forelder fratras retten til omsorg eller samvær med barnet i en periode på mellom 6 måneder til 3 år".

En bestemmelse fra Høyesterett i Tyskland viser at retten vurderer betydningen av barnets beste over det å ha kontakt med en voldelig far.

I New Zealand er den generelle regelen slik at i tilfeller der en av foreldrene har vært voldelig mot den andre forelder, er sistnevnte automatisk innvilget omsorg. Den voldelige partner kan dessuten bare ha kontakt med barnet under tilsyn.

Krisesentersekretariatet krever at rettsvernet til barn som har vært vitne til vold må styrkes gjennom bedre lovverk.

15. Permanent drift av ROSA

ROSA-prosjektet (reetablering, oppholdssteder, sikkerhet og assistanse) ble opprettet 1. januar 2005, etter søknad fra Krisesentersekretariatet. Krisesentersekretariatet ble gitt mandat av Justis- og politidepartementet til å gjennomføre prosjektet, i første omgang for ett år. Mandatet er å koordinere sikre oppholdssteder med tilgang til nødvendig bistand og informasjon til kvinner utsatt for menneskehandel i henhold til Europarådskonvensjonens artikkel 4. ROSA skal videre veilede og informere de ansatte på bostedene som daglig bistår kvinnene.

For å sikre kontinuiteten i arbeidet la regjeringen fram handlingsplan nr. 2 høsten 2005. (Handlingsplan mot menneskehandel (2005-2008)). I handlingsplanen ble det lagt opp til en forlengelse av ROSA-prosjektet ut 2007, ev. 2008. I desember 2006 la ny regjering fram handlingsplan nr. 3, "Stopp menneskehandelen" (2006-2009), med nye tiltak mot menneskehandel. Handlingsplanen legger til rette for å koordinere og samordne innsatsen, for å stoppe handelen med mennesker og å sikre ofrene bistand og beskyttelse.

ROSA-prosjektet bistår utsatte kvinner i form av å gi tilgang på trygge oppholdssteder, tilgang til juridisk og annen nødvendig bistand og informasjon. I tillegg veileder og informerer ROSA de ansatte på krisesentrene. Gjennom prosjektperioden har interessen for og kunnskapen om ROSA-prosjektet og menneskehandel gradvis økt. Det er en stor pågang av forespørsler om møter med og informasjon fra og om prosjektet, både fra statlige og kommunale institusjoner, frivillige organisasjoner, enkeltpersoner (studenter, forskere) nasjonalt og internasjonalt.

NTNU i Trondheim fikk i oppdrag av Justisdepartementet å utføre en evaluering av ROSA prosjektets arbeid. Evalueringen som ble i gangsett november 2007 ble fremlagt for Justisdepartementet i august 2008. Rapporten konkluderte med at ROSA prosjektet kunne karakteriseres som vellykket og anbefalte en videreføring av prosjektet. Innstillingen til Stortinget fra Justiskomiteen, som behandlet forslaget om å kriminalisere kjøp av seksuelle tjenester 20. november 2008, har også støttet en videreføring av ROSA.

ROSA prosjektet opphører 31.12.2009 i henhold til kontrakt mellom Justis- og politidepartementet og Krisesentersekretariatet etter fem års drift som et prosjekt. Nåværende regjering har ikke tatt stilling til om ROSA skal fortsette som et permanent tiltak framover. Dette er særlig viktig å få avklart med henblikk på ansettelsesforhold for de personene som i dag jobber på et års kontrakter i prosjektet.

Krisesentersekretariatet ber om at ROSA fra 2010 blir et permanent tiltak.

16. Helsetiltak til kvinner utsatt for menneskehandel

I rapporten om kvinner i ROSA (Utfordring av den norske ad hoc tilnærmingen for å eliminere handel med kvinner, 2009, Rachel Eapen Paul og Lene Nilsen) forteller kvinner utsatt for menneskehandel om den fysiske, seksuelle og psykologiske mishandlingen og volden begått av menneskehandlerne, hallikene og kjøperne. Mange av kvinnene har opplevd fysisk mishandling i form av fysiske angrep, tortur (for eksempel å bli brent med sigaretter), fysisk deprivasjon (bli nektet søvn, mat), å bli fysisk bundet (rep, lenker) og innesperret, og tvunget til å bruke narkotika og alkohol. En kvinne forteller at hun regelmessig ble alvorlig banket opp av menneskehandlerne, og at det kom til et punkt der hun var villig til å gjøre hva som helst for å unngå å bli banket opp.

Gjennom kontakt med kvinner i ROSA bruker de ansatte en stor del av sin tid til å skaffe til veie løsninger i forbindelse med utgifter relatert til kvinnenes behov for helsetjenester. Mange av kvinnene utsatt for menneskehandel har ofte mange, og store fysiske og psykiske skader og derav behov for hjelp av spesialhelsetjenesten. Det ROSA erfarer er at hvem som til enhver tid betaler for helsetjenestene avhenger av kvinnens oppholdsstatus i Norge. Hvilke behov de har for helsetjenester og omfanget varierer med skadeomfanget av krenkelsene de er utsatt for.

En meget kostnadskreven utgift, selv om det ikke gjelder mange kvinner er å få utført abort. Inngrep og konsultasjon gir en utgift på ca 10 000 kroner for kvinner i Norge som ikke har oppholdsstatus som gir rett til gratis abort.

En annen kostnadskreven utgift, er psykologhjelp. Kvinnene som har sterkt behov for det, men ikke har krav på denne spesialisthelsetjenesten, får den betalt av ROSA. I tillegg vil det ofte være nødvendig med tolk, noe som høyner utgiftene for samtale med psykolog betraktelig.

I forbindelse med at 8 kvinner i 2008 fødte 9 barn har ROSA også hatt en del ekstra utgifter i forbindelse med ulike behov barna til kvinnene har. Spesielt der det har vært komplikasjoner før, under og etter fødsel. I tillegg har noen av kvinnene hatt behov for tannhelsetjenester.

For kvinner som er reflektanter har ROSA betalt utgiftene til spesialhelsetjenesten og nødvendige medisiner.

I henhold til Palermoprotokollen artikkel 6, som Norge ratifiserte i 2003, skal hver statspart i samarbeid med ikke-statlige organisasjoner, andre aktuelle organisasjoner og andre deler av det sivile samfunnet særlig sørge for medisinsk, psykologisk og materiell bistand til ofre for handel med mennesker.

Krisesentersekretariatet krever at det utarbeides en forskrift som gir kvinner utsatt for menneskehandel, som er reflektanter, rett til kostnadsfritt spesialhelsetilbud.

17. Iverksette forebyggende tiltak og kampanjer i skolen

NOUen "Fra ord til handling" (2008) belyser viktigheten av primærforebyggende tiltak mot overgrep, særlig rettet mot ungdom. I henhold til NOUen er det viktig å sette inn tiltak for å forhindre volden før den oppstår.

Under kvinnekongressen i Beijing i 1995 sluttet Norge seg til handlingsplanen mot vold mot kvinner. I Handlingsplanen erkjennes vold mot kvinner og barn som et uttrykk for ulike maktforhold mellom kjønnene og et stort hinder for likestilling. Tiltak som nevnes i handlingsplanen er:

«Ta alle nødvendige forholdsregler, særlig på feltet utdanning, for å endre sosiale og kulturelle atferdsmønstre hos menn og kvinner, og for å eliminere fordommer, sedvaner og annen praksis basert på oppfatninger om underlegenhet eller overlegenhet hos et av kjønnene og på stereotype roller for menn og kvinner»

Samfunnet kan ikke akseptere at overgrep forsetter generasjon etter generasjon. Barn og ungdom har rett til å leve i et samfunn som gir trygghet og utviklingsmuligheter. Tiden er derfor overmoden for å iverksette forebyggende tiltak og kampanjer. Vi krever derfor at regjeringen viser handlekraft gjennom å integrere informasjonskampanjer og tiltak om likestilling og vold i grunnskolens lærerplaner.